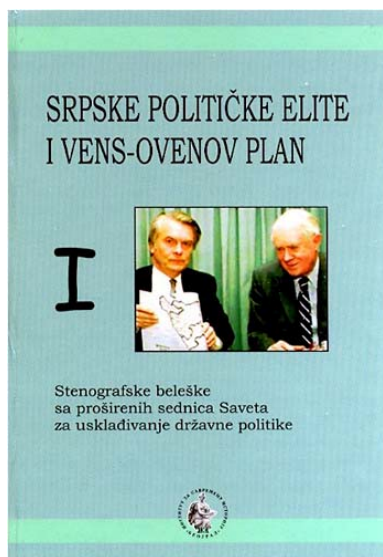

ПРИКАЗ КЊИГЕ „СРПСКЕ ПОЛИТИЧКЕ ЕЛИТЕ И ВЕНС-ОВЕНОВ ПЛАН, ТОМ I“

Никола Тошић Малешевић

**Српске политичке елите
и Венс-Овенов план, том I,**
Институт за савремену историју,
Београд, 2010.

Сарадник Института за савремену историју др Владимир Петровић објавио је збирку историјских извора значајних за проучавање наше скорије прошлости под називом *Српске политичке елите и Венс-Овенов план I, Стенографске белешке са проширених седница Савета за усаглашавање ставова о државној политици*. Савет за усаглашавање ставова о државној политици био је тело задужено за синхронизацију политика тада званих „српских држава“, основано на иницијативу академика Добрице Ћосића, тадашњег председника СР Југославије. Под термином „српске државе“ подразумевале су се: Савезна Република Југославија (су је Србија и Црна Гора), Република Српска која се налази у саставу Босне и Херцеговине и Република Српска Крајина која се налазила на подручјима са српском већином у данашњој Хрватској. Савет су по службеној дужности чинили највиши званичници СР Југославије и њених република Србије и Црне Горе, али су на његове састанке позивани и остали југословенски, српски и црногорски функционери, а по потреби и званичници Републике Српске и Републике Српске Крајине.

Грађа која је објављена односи се на седнице овог савета које су одржане 9. и 21. јануара 1993. године. Треба напоменути да је ова грађа носила ознаку „строга поверљиво“, што значи да она није смела бити објављена најмање 30 година од датума њеног настанка. Међутим, део грађе објављен је у мемоарима бившег председника СР Југославије, академика Добрице Ћосића, који су познати под називом *Пишчеве записи*. Други део грађе постао је доступан тиме што је коришћен као доказни материјал у суђењима пред Међународним судом за бившу Југославију који се налази у Хагу. Такође, објављена су и сведочанства учесника догађаја који су се одигравали око Венс-Овеновог плана. Тако се у овој књизи налазе изводи из *Пишчевих записа* Добрице Ћосића, затим изводи из дневника *Стварање Републике Српске*, бившег српског члана Председништва Босне и Херцеговине и потпредседника Републике Српске Николе Кољевића, те изводи из дела *Сведочим*, Биљане Плавшић, такође бившег српског члана Председништва БиХ, потпредседника и председника Републике Српске. Ту су и сећања Дејвида Овена, која се односе на

овај период. Он је био један од креатора мировног плана за БиХ 1993. године, а његова сећања објављена су под називом *Балканска одисеја*. Објављена су и сећања Алије Изетбеговића, бившег бошњачког (муслиманског) члана Председништва БиХ и председника БиХ, из збирке *Документи Председништва БиХ 1991–1994*. На крају, ту је и део сведочења Дејвида Овена у Хагу о Венс-Овеновом плану на суђењу Слободану Милошевићу, бившем председнику Србије и СР Југославије. Део овог сведочења преузет је из едиције *Суђење Слободану Милошевићу*. У овом делу налазе се и нацрти мировног плана од 2. и 30. јануара 1993. године, извештај генералног секретара УН о активностима на Конференцији, те закључне напомене лорда Овена при затварању пленарне седнице.

Приређивач овог дела је у великој мери објективно и у целини описао политичка догађања тог периода. О неким његовим оценама може се дебатовати. На пример, чини се да приређивач прецењује политичку улогу и тежину тадашњег председника владе СР Југославије, Милана Панића, будући да је он релативно кратко био на функцији председника савезне владе и брзо је елиминисан из политичког живота. Тада владајућа Социјалистичка партија Србије, коју је у то време водио Слободан Милошевић, на савезним изборима 1992. године добила је мање гласова него што је очекивала, али је још увек била довољно јака и снажна да сузбије конкуренцију. Може се рећи да ни тада најјача опозициона странка, Српски покрет обнове, предвођена Вуком Драшковићем, каснијим потпредседником југословенске владе и министром спољних послова СЦГ и Србије, није могла много утицати на курс државне политике. Тако се недостатак одушевљења за стварање СР Југославије пре може приписати разочараношћу Срба распадом СФР Југославије него само опозиционом расположењу у земљи. Наравно, не може се рећи да је пораст опозиционог расположења остао без утицаја и зато је приређивач ове збирке извора тачно описао разлоге постављења Добрице Ћосића и Милана Панића на највише функције југословенске савезне државе. Слично је и са утицајем тзв. либералних интелектуалаца. Чини се да ни у данашње време њихов утицај на државну политику није одлучујући, а то поготово није био у она турбулентна времена када су широм бивше Југославије доминирали распаљени национализми. Исто тако, изгледа да је недовољно расветљена улога тзв. међународне заједнице у догађајима у бившој Југославији, а нарочито неки њени погрешни, неизбалансиран и пристрасни потези који су битно допринели трагедији СФР Југославије и држава које су од ње настале. На крају, изгледа да неки од термина које је приређивач користио да би описао однос Републике Српске и Републике Српске Крајине према Савезној републици Југославији не одсликавају верно право стање ствари. Ту се, пре свега, може сврстати употреба термина „сателит“ за Републику Српску и Републику Српску Крајину.

Какви су били ставови учесника на седницама Савета 9. и 21. јануара 1993. године? Основа Венс-Овеновог мировног плана за БиХ састојала се у томе да ће БиХ бити децентрализована држава унутар граница које је имала у бившој СФРЈ. Босна и Херцеговина би по том плану била подељена на десет аутономних провинција, од којих ће многе имати значајну већину једне од три етничке скупине (Срби, Хрвати и Бошњаци), али ниједна од њих неће имати име које се поистовећује са неком од тих етничких скупина. Предвиђено је и да власти тих аутономних провинција имају значајне функције које ће на њих пренети централне власти БиХ. По том плану аутономне провинције нису међународна правна лица и оне

неће моћи успостављати службене међународне везе, изузев оних које имају допуштење централне власти.

Представници републичких власти Србије и Црне Горе били су за прихватање мировног плана, а томе је био склон и део званичника на савезном југословенском нивоу. Они су желели коначни завршетак сукоба и скидање санкција, које су СРЈ уведене у пролеће 1992. године, а које су опасно угрожавале економију земље. Осим тога, чинило им се да је план у основи повољан за Србе. Са друге стране, представници власти Републике Српске и Републике Српске Крајине, а нарочито ови последњи који су били најизложенији према непријатељским снагама и бојали се протеривања из Хрватске, били су у основи против прихватања плана. Они једноставно нису веровали Бошњацима и Хрватима, као ни представницима Запада и међународним званичницима. Мислили су да они заједнички раде на поробљивању Срба. Зато су стално инсистирали да се на једној заједничкој народној скупштини прогласи уједињење СР Југославије, Републике Српске и Републике Српске Крајине. Званичници из Србије и Црне Горе, као и део југословенских савезних функционера, био је против таквог потеза, плашећи се да би то изазвало западне државе и довело до бомбардовања СР Југославије, као и самопроглашених српских држава западно од Дрине. Председник СРЈ Добрица Ћосић, који је лично био ближи ставовима руководства Републике Српске и Републике Српске Крајине, избегавао је изјашњавање и стално говорио о тешким тренуцима у којима се налази српски народ. Дакле, може се закључити да су руководства тзв. „српских држава“ била нејединствена и несложна и зато се чини да реч „сателити“ не одговара тадашњим односима између СРЈ, Републике Српске и Републике Српске Крајине.

Представници Републике Српске на крају су се сложили са основним уставним принципима који су се налазили у оквиру мировног плана, али уз услов да се малом измене у складу са девет уставних принципа (у њима су били синтетизовани српски захтеви) које је Радован Караџић прихватио као полазну тачку за корекцију текста. Такође, прихватили су и војни споразум (који се налазио у оквиру мировног плана), али су одбили да потпишу мапе у којима су биле границе будућих провинција. Сајрус Венс и Дејвид Овен тако су кориговали свој мировни план, али је ипак дошло до прекида мировних преговора који су вођени у Женеви. Наиме, преговори су прекинути 30. јануара 1993. године, јер Бошњаци нису прихватили војни споразум. Казали су да он не разјашњава питање повлачења војски и контролу тешког наоружања. Имали су примедбе и на саме уставне принципе за БиХ, те су им дали само подршку у начелу. Венс и Овен су констатовали да преговори нису успели и затворили су ову преговарачку фазу. Затим су отпутовали у Њујорк, где су 3. фебруара 1993. године Савету безбедности Уједињених Нација представили свој извештај и текст мировног плана тражећи подршку чланица Савета безбедности за притисак на зарађене стране за његово усвајање. Тако је почела фаза притисака који су имали за крајњи циљ постизање сагласности на понуђени мировни план. На тај начин је драма око Венс-Овеновог мировног плана настављена, а расплет ће уследити на седници Народне скупштине Републике Српске на Палама маја 1993. године, који је обрађен у другом тому ове едиције.

Може се рећи да дело које је приредио др Петровић има позитиван утицај на историјска истраживања, јер представља значајан извор за нашу најновију истор-

ију, за историјски период који смо, такође, сви проживели и на неки начин у њему и учествовали. Ово дело садржи осетљиву историјску грађу из осетљивог периода чије су последице још увек видљиве на сваком кораку. Многи данашњи проблеми, на крају прве и почетку друге деценије 21. века, представљају нерешена питања, заостала из тзв. ратова за југословенско наслеђе 1991–2001. године. Ти ратови и сукоби, вођени у скоро свим деловима бивше Југославије (Словенија 1991; Хрватска 1991–1995; Босна и Херцеговина 1992–1995; Косово и Метохија 1998–1999; Агресија НАТО-а на СРЈ 1999; Бујановац, Прешево и Медвеђа 2000–2001. и Македонија 2001) оставили су ово подручје Европе и даље нестабилним и подложним немирима, те разним врстама уцена и притисака. Управо због тога, ово дело може бити од користи и широј јавности, а не само уским научним круговима.

Књига је штампана на 303 стране и добро је технички опремљена: садржи табелу, карту провинција предвиђених Венс-Оеновим планом, фотографије, затим хронологију мировних преговора о БиХ у периоду јануар 1992. – јануар 1993. године, биографски регистар, списак скраћеница, резиме на енглеском језику и белешку о приређивачу. Објављивање овог дела финансијски је помогло Министарство наука и технолошког развоја Републике Србије. Књига је штампана у тиражу од 500 примерака, а извршни издавач је штампарија „М-граф“ из Трстеника.